

Boek van de maand

Het kompas van het christendom

W.F. Wisselink

De Bijbel is omstreden.

Christenen lezen de Bijbel, maar in de praktijk blijkt dat ze heel verschillend aankijken tegen het gezag van de Bijbel en de betekenis van bijbelteksten. Een jong stel dat gaat samenwonen, krijgt van de één te horen: ‘Alleen binnen het huwelijk mogen man en vrouw zich volledig aan elkaar geven’; een ander is ervan overtuigd dat zo’n standpunt niet meer van onze tijd is, en geeft het stel zijn zegen. Een kindje van christelijke ouders moet volgens de één gedoopt worden, terwijl een ander die doop verwerpt. De ene christen gelooft in een schepping in zes dagen van precies 24 uur, terwijl een andere christen denkt in termen van geleidelijke ontwikkeling (evolutie) in miljoenen jaren. De Bijbel zegt blijkbaar voor de één iets anders dan voor de ander. Kan dat?

Allerlei vragen komen boven. Waar komt de Bijbel vandaan? Wat heeft de Bijbel ons vandaag te vertellen? Moeten we alles geloven wat in de Bijbel staat? En waarom is de Bijbel beter dan de Koran? Als we zelf deze vragen niet stellen, krijgen we ze wel aangereikt van niet-christenen.

Apologie

In reactie op zulke vragen zijn al heel wat apologetische boeken geschreven. De waarheid van het christelijk geloof wordt daarin verdedigd tegen aanvallen. Allerlei argumenten worden gegeven om te laten zien dat de Bijbel toch gelijk heeft.

Je zou HET KOMPAS VAN HET CHRISTENDOM in zekere zin een apologie kunnen noemen. Van Bruggen geeft in dit boek namelijk een verdediging van de Bijbel. Maar hij doet meer. Hij wil zich niet beperken tot een spitsvondige afweershouding. Hij roept ons op om aandacht te hebben voor onze grondhouding. Die grondhouding is voor hem van belang, van het begin van zijn boek tot aan het eind. ‘Christenen kussen niet het boek, maar knielen voor hun levende Heiland in de hemel’ (p. 10). Het unieke van het christelijk geloof is: ‘christenen hebben wel een boek, maar zij geloven in een Persoon’ (p. 10-11). ‘Het heeft een zeker nut’ bezig te zijn met ‘het oplossen van exegetische problemen’. Maar zijn boek gaat vooral over deze voorvraag: ‘Geloven we in Gods almacht en aanvaarden we het gezag van Gods openbaring of weigeren we ons daarover uit te spreken?’ (p. 229).

Overzicht

Wat heeft dit boek te bieden?

1. In hoofdstuk 1 komt de vraag aan de orde: *Waar komt de Bijbel vandaan?* Volgens heel veel theologen hebben we het Oude Testament te danken aan de besluiten van een joodse ‘synode’ in Jabne omstreeks het jaar 90. Het Nieuwe Testament is volgens velen door de kerk vastgesteld aan het einde van de vierde eeuw. Van Bruggen licht deze meningen kritisch door. Zijn conclusie is dat aan deze en andere gebeurtenissen veel te veel wordt opgehangen. De Bijbel hangt, historisch gezien, *niet* af van beslissingen van mensen. De Bijbel gaat volgens Van Bruggen ‘in de voetsporen van God’ (p. 54).

2. *De houdbaarheid van de Bijbel* is het onderwerp van hoofdstuk 2. De Bijbel stamt uit een andere tijd en weerspiegelt een ander wereldbeeld. Van Bruggen betoogt dat je de Bijbel

daarmee nog niet bij voorbaat aan de kant kunt zetten als achterhaald. We moeten openstaan voor 'de ongeziene wereld van God' (p. 82).

3. Onder de titel *Bijbel en vertaling* komen in hoofdstuk 3 vragen aan de orde m.b.t. de verhouding tussen de oorspronkelijke tekst en de vertaling. Kun je een goede indruk krijgen van de bijbeltekst als je 'maar' een vertaling leest? Van Bruggen maakt duidelijk dat voor een goed begrip van de bijbeltekst meer nodig is dan kennis van de grondtekst. 'Kennis van de grondtekst stelt in staat de vertaling te beoordelen op details, maar helpt niet om alles volledig duidelijk te maken. De lezer van een vertaling is daarom niet principieel in het nadeel en hij of zij is niet onmondig ten opzichte van de deskundige' (p. 120).

4. Hoofdstuk 4 gaat over *Bijbel en geschiedenis*. In dat hoofdstuk wordt duidelijk waarom kennis van de grondtekst alléén onvoldoende is. De bijbellezer moet ook op de hoogte zijn van de *tijd* waarin de bijbelteksten geschreven zijn. Verder moet hij kennis hebben van de *geschiedenis* die de bijbelteksten hebben doorgemaakt. 'De bijbel is geen tijdloos antwoordenboek', maar 'een veilig kompas om ook in andere tijd een begaanbare weg te vinden en de goede koers aan te houden' (p. 140).

5. In hoofdstuk 5 wordt dat nader uitgewerkt. *Profetie en vervulling* komen in dat hoofdstuk ter sprake. Van Bruggen laat zien dat de Bijbel niet uit losse teksten bestaat. Er ligt een relatie tussen de teksten. God zelf heeft die relatie gelegd.

6. Is er nog een relatie tussen de Bijbel en de lezer van vandaag? Deze en soortgelijke vragen komen in hoofdstuk 6 aan de orde onder het kopje *Lezen en belijden, leven, hopen*. Van Bruggen benadrukt dat we eerst de tekst moeten lezen. Pas wie de tekst goed gelezen heeft, kan komen tot het belijden van zijn geloof, tot het leven als christen en tot hoop voor de toekomst.

7. In zijn slothoofdstuk, hoofdstuk 7, laat Van Bruggen zien dat er vaak sprake is van *Aangevochten lectuur*. Er is een sfeer van verzet tegen de Bijbel. Van Bruggen laat zien dat dat verzet stamt uit de tijd van Genesis 3. Het is iets van alle eeuwen. Soms hebben christenen er nogal verkrampt op gereageerd. Van Bruggen roept op tot nuchterheid en bescheidenheid. Hij bemoedigt zijn lezers om de Bijbel te lezen zoals hij zich aandient: als geloofwaardig Woord van God.

Vroomheid

Dit boek getuigt van grote vroomheid. Dat is belangrijk. Geleerdheid kan een mens in de weg staan. Je weet zóveel dat je niet meer kinderlijk kunt geloven. De Bijbel is zó gewoon voor je, dat je niet meer verwonderd kunt zijn over wat God ons in de Bijbel laat weten. Dat is een valkuil, vooral voor theologen maar ook voor andere bijbellezers. Van Bruggen laat in zijn boek merken, dat hij die valkuil ziet. Hij wil er zelf niet in vallen en hij wil er ook zijn lezers voor behoeden. Door zijn eerbiedige manier van schrijven over God en zijn Woord bevordert hij de eerbied voor God en de verwondering over alles wat God gedaan heeft en doet.

Doelgroep

Voor wie is dit boek bestemd?

'Het is geschreven voor belangstellende bijbellezers' (p. 5). En ik denk dat dat wel klopt. Het is goed leesbaar, maar wel erg compact. De voorbeelden zijn heel functioneel, en daardoor wordt duidelijk wat de schrijver bedoelt.

Is het ook geschikt voor onderwijssituaties? Ik vraag het me af. Dit boek heeft een aantal nadelen.

Een *register* ontbreekt. Dat is juist in een onderwijssituatie heel nuttig. Het zou heel nuttig zijn als achterin een lijstje stond van besproken bijbelgedeelten en van geciteerde schrijvers.

Het boek zou dan kunnen dienen als studieboek, waarin je ook snel even iets na kunt kijken. Maar in de huidige opzet is het bedoeld om achter elkaar te lezen.

Een duidelijke *markering* ontbreekt. Het is niet direct duidelijk wat het onderwerp van een hoofdstuk is, ook al zijn de titels op zich duidelijk. Ook is de opbouw van de hoofdstukken niet direct duidelijk.

Dit boek is in zekere zin *eigenzinnig*. Van Bruggen gaat een eigen weg in de bijbelwetenschappen. Het is van belang dat hij dat ook duidelijk maakt. Blijft het onuitgesproken, dan kan dat verwarring scheppen.

Eigenzinnig

Laat ik een voorbeeld geven.

In het algemeen wordt onder tekstkritiek verstaan: bestudering van verschillen tussen de handschriften. Van Bruggen is het niet eens met dit gebruik van het woord. Hij gebruikt liever de termen ‘tekstvaststelling’ en ‘tekstgeschiedenis’. Voor hem is tekstkritiek: ‘kritiek op een tekst’. Vandaar dat hij schrijft: ‘het exegetiseren van een Priestercodex (geselecteerd *uit* de tekstgehelen die uniform zijn overgeleverd als boeken van Mozes)’ en andere voorbeelden ‘rekenen men vaak tot “literaire kritiek”, maar het is in wezen “tekstkritiek”’ (p. 94). Hier gaat Van Bruggen zijn eigen weg, tot in de gekozen termen toe. Daar heb ik geen bezwaar tegen; ik vind wel van belang dat het gezegd wordt, niet subtiel (door hoge komma’s te gebruiken), maar duidelijk. Dat is temeer van belang omdat Van Bruggen twee bladzijden spreekt over ‘de wetenschap van de tekstkritiek’. Daarmee bedoelt hij de wetenschap die de verschillen tussen de handschriften bestudeert, en dat is precies zoals dat in de bijbelwetenschappen algemeen gebruik is.

Herziening en aanvulling

Dit boek wordt aangekondigd als een vervanging van HET LEZEN VAN DE BIJBEL en WIE MAAKTE DE BIJBEL. Blijkbaar vond de schrijver of de uitgever het de moeite waard, die publicaties te herzien. Het resultaat is voor mij wat gemengd.

In het nieuwe boek is een docent aan het woord, die allerlei problemen al heel vaak heeft besproken en dat duidelijk laat merken. Ik geef twee citaten om dat te illustreren en ik zet een paar woorden cursief:

‘Men zou zich kunnen afvragen of we dan niet *weer* uitkomen bij “contextueel lezen”’ (p. 132).

‘Het artikel van Dohmen nodigt ons overigens wel uit om *nog eens* stil te staan bij de leer van de twee- of viervoudige Schriftbetekenis’ (p. 170).

Voor de schrijver is het ‘*weer*’ en ‘*nog eens*’; maar deze woordjes kunnen negatief overkomen op de lezer die misschien wel voor de allereerste keer met de beschreven theorieën in aanraking komt.

De weglating van meer technische gedeelten vind ik in dit opzicht ook heel opvallend. In noot 4 en noot 23 wordt naar deze gedeelten wel verwezen, maar blijkbaar moeten we in de 21ste eeuw genoeg nemen met de conclusies; de strijd is gestreden.

Soms vlamt het ineens weer op, juist in de nieuwere gedeelten. De bespreking van de twee- of viervoudige schriftbetekenis (p. 167-175) is daar een goed voorbeeld van. Dat is zo’n moment dat het boeiend is.

In bepaalde opzichten vind ik de herziening jammer. In HET LEZEN VAN DE BIJBEL was één hoofdstuk gewijd aan het ‘leren lezen’ van de Bijbel. Ik vond dit hoofdstuk heel duidelijk en heel praktisch. Via opdrachten werd de exeget-in-opleiding aan het werk gezet. In HET KOMPAS VAN HET CHRISTENDOM komen de onderwerpen uit dat hoofdstuk wel weer aan de

orde, maar niet meer in die praktische vorm. Het is nu gegroepeerd rond een aantal thema's in m.n. hoofdstuk 2, 3 en 4. De grondhouding krijgt daardoor veel nadrukkelijker aandacht. Het verlies op het praktische vlak wordt gecompenseerd door winst op het principiële vlak.

Duidelijke richting

Wie de eerdere publicaties van Van Bruggen heeft gelezen, treft in HET KOMPAS VAN HET CHRISTENDOM weinig nieuws aan. Laten we dit boek maar op zichzelf bekijken. Ik hoop van harte dat dit boek gelezen wordt en overwogen en verwerkt en beaamd. Het getuigt van heel veel deskundigheid, het ademt een sfeer van eerbiedige onderwerping aan het Woord van God en in het boek komt een man naar voren, die zijn broeders en zusters in hun dagelijkse leven wil helpen om de koers te houden.

N.a.v.: Dr. Jakob van Bruggen, HET KOMPAS VAN HET CHRISTENDOM. ONTSTAAN EN BETEKENIS VAN EEN OMSTREDEN BIJBEL, uitg. Kok, Kampen, 2002. 236 pag., ISBN 9043503606, prijs €18.50.